

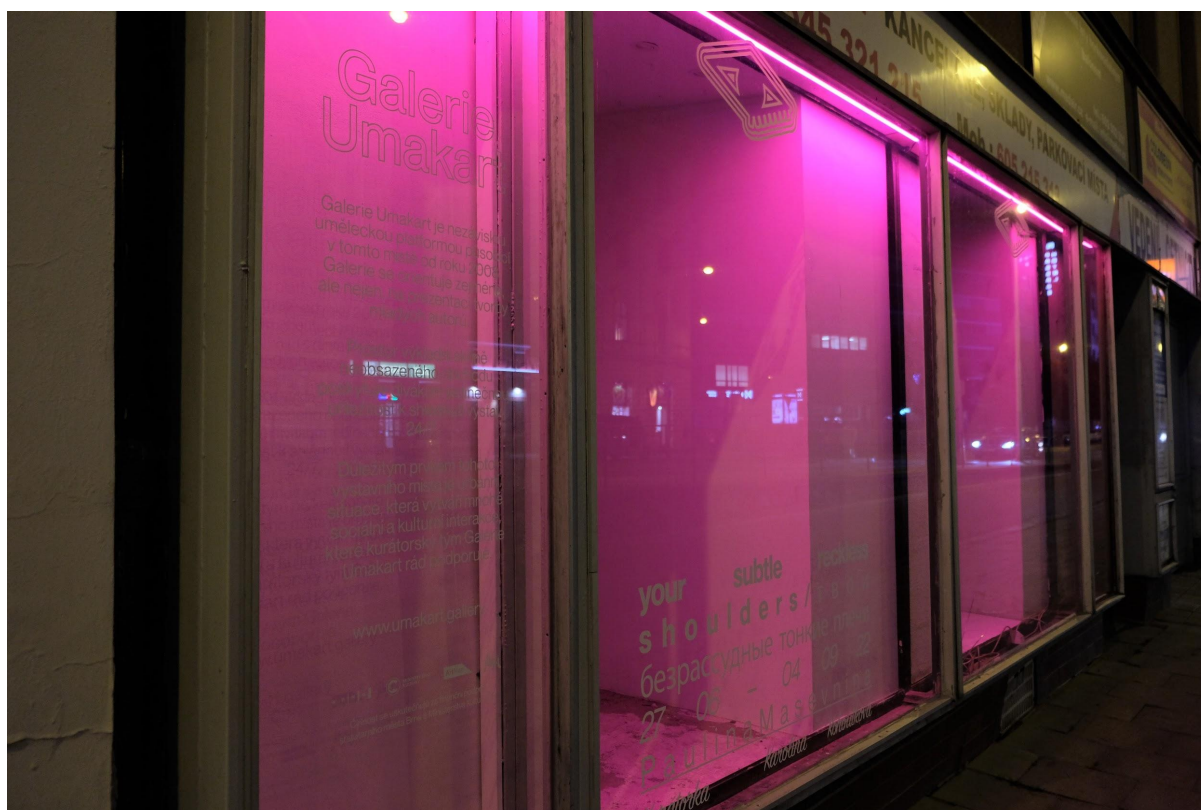
Experimentálna scéna brnianskych off-space projektov

13.09.2022 Viktória Pardovičová

História brnianskej off-space¹ či alternatívnej galerijnej scény pozostáva z rôznorodých projektov, ktorých vyčerpávajúci popis a sumarizácia nie je v hraniciach rozsahu tohto textu. Preto sa zameriame na výrazné a z rôznych dôvodov významné projekty off-space galérií formujúce scénu a zároveň na nové, dokladajúce jej stále nevyčerpaný potenciál a diverzitu.

Za historicky najstaršie počiny v súvislosti s netradičným vystavovaním umenia v brnianskom kontexte možno pokladať napríklad minigalériu vedenú Jiřím Hynkem Kocmanem od roku 1971 či projekt fungujúci na balkóne hlavnej budovy lekárskej fakulty terajšej Masarykovej univerzity. Tieto realizácie boli poväčšine prepojené s prostredím vysokých škôl a predstavili sa v nich, napriek ich komornému charakteru, významné osobnosti československého výtvarného umenia.² Počiatky mimo galerijných projektov možno ďalej v Brne sledovať koncom 80. rokov, kedy fungovala galéria Drogérie zľevnené zboží. Tu boli položené základy vývoja ďalších projektov, ako aj praxe viacerých dnes už etablovaných umelcov. Špecifickosť výstav a ich performatívny, aktivistický charakter mali vzhľadom na éru minulého režimu svojský naratív opozície voči oficiálnej scéne. Tento kontext zároveň projekt odlišoval od novších, ktorých iniciátori v ďalších rokoch mali, a dodnes majú, možnosť pracovať v iných spoločensko-politických súvislostiach.

Z najvýraznejších projektov možno spomenúť ďalej galériu Potraviny či Umakart. Prvá tvorila akýsi základ vlny nezávislých galérií, vznikajúcej okolo roku 2008 a bola typickým príkladom vitrínovej galérie. Ako aj pri iných podobných projektoch je dôležité spomenúť, že jeden z dôvodov jej založenia bola potreba prezentácie mladého umenia, študentov/iek iniciovaná nedostatkom možností seberealizácie v inštitucionálnom kontexte. Medzi ďalšie rezonujúce projekty patrili Galerie Jádru, ako typický príklad bytovej galérie, ktorá sa počas fungovania niekoľko krát transformovala. Taktiež Galerie v peněžence, ktorá okrem iného odkazovala na tradíciu „antivýstav“, a bola charakteristická svojou putovnosťou s nestálym miestom vernisáží. Zo spomenutých, ako aj ďalších experimentálnych projektov však ako aktuálne, a zároveň nepretržite fungujúci projekt možno pokladať jedine galériu Umakart. Projekt si v priebehu rokov (vznik v 2008) získal renomé etablovanej, aj keď stále špecifickej vitrínovej galérie. Okrem rôznych programových konceptov vystriedal kurátorské vedenie a v súčasnosti funguje s pravidelným výstavným programom, spolu s aktuálnym rozšírením na väčšiu plochu vitríny v roku 2022.

Galerie Umakart, foto Viktoria Pardovičová

Okrem výhradne site-specific projektov, vitrínových či bytových galérií tu možno zaradiť aj viaceré galérie začínajúce v alternatívnych priestoroch a postupne sa etablujúce na formátom klasickejšie no stále experimentálne či artist-run projekty (Zaazrak Dornych, Solo off-space). Scénu formuje taktiež lúnia viacerých školských galérií dávajúcich priestor prezentácii tvorby mladého umenia. K celkovej diverzite výstav prispievajú aj priestory využívajúce netradičné miesta, ako napríklad projekt Terén s realizáciami v podzemí starých katakomb.

Napriek istej stagnácii off-space vystavovania a predpokladoch vyčerpanosti jeho naratívu či záujmu o podobné činnosti, spolu s pozastavením činnosti niektorých projektov,³ možno v od roku 2020 pozorovať vznik ďalších nových iniciatív. Predstavujú ich realizácie menej tradičného charakteru, využívajúce dovedy málo známe formy sprostredkovania umenia, ako Brno Art Delivery⁴ či Artmat, ktorý sa do Brna rozšíril z Prahy. Taktiež však pribudli nové off-space galérie Postpost gallery vo vitríne podchodu v centre mesta a Galerie Průchod v priechode na križovatke dvoch rušných ulíc.

Galerie Průchod, foto Viktoria Pardovičová

Postpost gallery, foto Viktoria Pardovičová

Aj po výskume venujúcom sa spomenutým projektom však pokračuje záujem, poväčšine mladých umelcov/kýň a teoretikov/čiek, o rozširovanie činností sprostredkujúcich umenie na netradičných miestach. Dokladá to vznik ďalšej vitrínovej galérie, s názvom 45 000I, pod správou Fakulty architektury VUT. O záujme rozširovať výstavné priestory za hranice mestského centra svedčí taktiež založenie galérie Sibír, v postupne oživovanom staršom kultúrnom centre či výstavné a audiovizuálne realizácie v priestore Industra Art.

Galerie 45000L, foto Viktoria Pardovičová

Intervenciám umenia do verejného priestoru mesta sa zároveň dlhodobo venujú projekty Brno Art Week6 či prehliadka Brno Art Open. Druhá z udalostí pod záštitou Domu umění prizýva i zahraničných autorov/ky a realizuje inštalácie site-specific vo vybraných lokalitách mesta. Umenie v prostredí mestských ulíc taktiež sprostredkujú projekty Sochařské Brno či Městská galerie s veľkoformátovými muralmi.

BAO 2022, foto Viktoria Pardovičová

Napriek transformáciám či prechodným krízam je množstvo projektov s nápaditými charaktermi jednotlivých prístupov ich iniciátorov. Brniansku off-space či mimo inštitucionálnu scénu je možno popísať ako dynamickú a umelecky i tematicky rôznorodú. Taktiež ju možno charakterizovať projektmi orientovanými na udalosti „tady a teď“, silné osobnosti umelcov/kýň vystupujúcich v roli kurátorov, hlavne v minulosti, a ich nadväznosť na brniansku FaVU.⁷

Všetky spomenuté príklady, ktoré iste nie sú vyčerpávajúcim zoznamom projektov v Brne, potvrdzujú súčasný stav scény, mimo väčších galerijných inštitúcií, ktorá sa napriek pretrvávajúcim transformáciám, snaží aktívne podieľať na komentovaní kultúrno-spoločenských premien, vzťahov a kontextov. Zároveň prináša možnosti prejavu menej etablovaného umenia a aspoň čiastočne cieľi na sprostredkovanie umeleckých obsahov s dôrazom na aktualizáciu menej využívaných priestorov mesta. Okrem budovania siete vzťahov umeleckej komunity sa tak v prostredí Brna dlhodobo rozširuje snaha oslovovania rôznorodej verejnosti a napriek niektorým menej vydareným, krajne popularizačným prípadom sa zároveň rozširujú možnosti netradičných formátov sprostredkovania umenia. Tie tak ani po rokoch a zmenách kontextu doby či inkluzívnejšiemu prístupu väčších inštitúcií, nestrácajú svoje opodstatnenie.

¹V texte bude najčastejšie používaný pojem off-space projekty a netradičné formy sprostredkovania umenia, no sledovaná problematika je často spájaná i s pojmom ako negalerie či alternatívne, experimentálne, nezávislé projekty.

²Umelci ako napríklad Jan Steklík, Dalibor Chatrný či Alena Kučerová. Viac o týchto projektoch z obdobia brnianskej šedej zóny počas obdobia normalizácie, viz MORGANOVÁ, Pavlína, Terezie NEKVINDOVÁ, Dagmar SVATOŠOVÁ. Výstava jako médium: české umění 1957–1999, Praha: Akademie výtvarných umění. Praha: Vědecko-výzkumné pracoviště AVU, 2020. ISBN 978-80-88366-13-3., s. 81

³O stave scény sa vyjadruje napríklad Silvie Šeborová, pričom uvádza aj možné dôvody jej stagnácie. ŠEBOROVÁ, Silvie. Umění do výkladních skříní. Artalk [online]. 2020, 10, 19 [cit. 2022-07-23]. Dostupné [zde](#).

⁴Projekt sprostredkujúci umelecké diela, na základe kurátorského výberu, priamo do domácností. Viz O projekte [online]. [cit. 2022-07-23]. Dostupné [zde](#).

⁵PARDOVIČOVÁ, Viktória. Premeny a aspekty vzniku a fungovania negalerijných foriem sprostredkovania súčasného umenia v rokoch 2020-2021 v Brne [online]. Brno, 2022 [cit. 2022-07-23]. Dostupné [zde](#) Diplomová práca. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Monika SZÚCSOVÁ.

⁶Projekt prepája výstavné inštitúcie i off-space projekty a v období jedného týždňa ponúka kultúrny program orientovaný na širokú verejnosť, ako aj zvyšovanie inkluzivity a prehĺbovanie kritického diskurzu o stave výtvarného umenia.

⁷Zároveň je brnianskej scéne pripisovaný performatívny charakter v súvislosti s silnou návaznosťou na FAVU a ateliér performance či telového designu. SÝKOROVÁ, Lenka. Konečně spolu: česká nezávislá galerijní scéna 1990–2011. Ústí nad Labem: Fakulta umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. Ústí nad Labem, 2011. Projekty. ISBN 978-80-7414-419-6, s. 201-205.